

PRISTUP TREĆE STRANE DISTRIBUTIVNOM SISTEMU ZA ELEKTRIČNU ENERGIJU U PROPISIMA REPUBLIKE SRBIJE

Branislava Lepotić Kovačević, Srbija
Bratislav Džombić, Srbija

KRATAK SADRŽAJ

Otvaranje tržišta električne energije u Republici Srbiji započelo je donošenjem prvog Zakona o energetici. Ovaj proces je nastavljen kroz proces vezan za Ugovor o osnivanju Energetske zajednice i uticaj Energetske zajednice na pravni sistem Republike Srbije, kao i kroz proces stabilizacije i pridruživanje Republike Srbije Evropskoj Uniji. Jedan od osnovnih elemenata ovog strateškog pravca je ostvarivanje prava treće strane na pristup energetske mreže za električnu energiju i prirodni gas i tržištima ove energije, od čega je pristup treće strane distributivnom sistemu za električnu energiju jedan od mogućih oblika. Pristup treće strane distributivnom sistemu, kao pravilo, utvrđuje pravo svakog (trećeg) lica da koristi distributivni sistem za distribuciju električne energije, na principu javnosti, jednakosti i unapred utvrđenih uslova (što uključuje i cene distribucije električne energije). Mogućnosti odbijanja pristupa treće strane distributivnom sistemu za električnu energiju su veoma restriktivne i unapred propisane, uz takođe propisanu zaštitu eventualno odbijene treće strane, koja ima pravo na dvostepeni postupak i sudsku zaštitu. U radu će biti analizirane odredbe Zakona o energetici Republike Srbije i podzakonskih akata ovog zakona - o pristupu treće strane distributivnom sistemu. Takođe će biti analiziran i način uređenja pristupa treće strane distributivnom sistemu za električnu energiju u propisima Evropske unije, uz uporedno-pravni osvrt na ova dva rešenja, kao i sličnosti i razlike sa odredbama propisa koje se odnose na pristup treće strane prenosnom sistemu. Distribuciju električne energije distributivnim sistemom za električnu energiju obavlja operator distributivnog sistema kao regulisanu energetske delatnost od opšteg interesa, što će takođe biti predmet analize ovog rada.

Ključne reči: pristup treće strane, distribucija električne energije, Zakon o energetici Republike Srbije, distributivni sistema za električnu energiju

SUMMARY

The liberalization of the electricity market in the Republic of Serbia started with the adoption of the first Energy Law. This process was continued through the process related to the Treaty establishing the Energy Community and the impact of the Energy Community on the legal system of the Republic of Serbia, as well as through the stabilization and association process of the Republic of Serbia to the European Union. One of the basic elements of this strategic direction is the realization of the rights of a third party to the access to energy networks for electricity and natural gas and the markets of this energy, of which the third party access to the electricity distribution system is one of the manifestations. Third party access to the distribution system, as a rule, determines the right of every (third) party to use a distribution system for the distribution of electricity, on the principle of transparency, equality and pre-determined conditions (including electricity distribution prices). The possibilities of refusing third party access to the electricity distribution system are very restrictive and predetermined, along with the prescribed protection of the possibly rejected third party, who is entitled to two-step proceedings and judicial protection. The paper will analyse the provisions on the third party access to the electricity distribution system in the Energy Law of the Republic of Serbia and the secondary legislation of this Law. Also, third party access to the distribution system will be analysed in European Union regulations, along with a comparative legal review of these two systems, as well as similarities and differences in the related provisions regulated to third party access to the transmission system. Distribution of electricity by the electricity distribution system is performed by the distribution system operator is a regulated energy activity of general interest, which will also be the subject of an analysis of this work.

Key words: third party access, electricity distribution activity, Energy Law of the Republic of Serbia, electricity distribution system

UVOD

Pristup treće strane distributivnom sistemu električne energije u Republici Srbiji, prvi put je regulisan Zakonom o energetici iz 2004. godine.¹ Ovim zakonom je, u toku procesa stabilizacije i pridruživanja Republike Srbije Evropskoj uniji, uređena oblast energetike u pravcu harmonizacije pravnog sistema Republike Srbije sa pravnim sistemom Evropske unije u tom periodu.

Reforme u oblasti energetike, koje su se u poslednjoj deceniji XX veka odvijale u Evropskoj Uniji i u zemljama Jugoistočne Evrope, uticale su na razvoj prava energetike u Republici Srbiji. Ove reforme su se odnosile na liberalizaciju tržišta energije, u pravcu definisanja delatnosti u oblasti energetike, otvaranja ovog tržišta i ukidanja monopola pojedinih privrednih subjekata, najčešće vertikalno integrisanih, uz postepeno omogućavanje trećim licima da uđu na tržište energije (električne energije, toplotne energije i energenata: prirodnog gasa, nafte, derivata nafte)- u svakoj fazi energetske ciklusa od proizvodnje do potrošnje energije. Liberalizacija tržišta energije, posebno tržišta električne energije i prirodnog gasa ostvarivala se u nekoliko pravaca: odvajanja delatnosti prodaje energije od delatnosti prevoza energije, regulacije energetske mreže² kao prirodnih monopola i autorizacije privrednih subjekata koji obavljaju energetske delatnosti, uz zaštitu kupaca energije i njihovog prava da mogu da kupe energiju od (energetskog) privrednog subjekta od kog žele. U oblasti elektroenergetike, u liberalizaciji tržišta energije, značajno mesto je odigralo shvatanje da je električna energija roba³ kojom se može trgovati na berzi, a da su elektroenergetske mreže prirodni monopoli koji treba da budu regulisani od strane nezavisnih tela, u cilju da se omogući njihovo slobodno korišćenje od strane trećih lica, u prethodno propisanim utvrđenom režimu, kako bi se, kroz tehničko-tehnološku spremnost i funkcionalno-bezbedan rad ovih sistema, omogućilo svakom zainteresovanom licu da ih koristi za potrebe prevoza električne energije koju će potrošiti ili je, radi dalje prodaje prevesti, do krajnjeg korisnika. Jedan od osnovnih principa koji omogućava funkcionisanje liberalizovanog tržišta električne energije je "pristup treće strane" (elektro)energetskim mrežama.

Od početka procesa liberalizacije energetske mreže danas, u Evropskoj uniji je doneto tri paketa energetske mreže, koji sve detaljnije uređuju ovaj proces. U vreme pisanja ovog rada, u Evropskoj uniji je u toku pregovaranje o četvrtom paketu energetske mreže.

Od donošenja prvog Zakona o energetici 2004. godine, kojim je stavljen van snage tada važeći Zakon o elektroprivredi⁴, u Republici Srbiji je danas na snazi treći Zakon o energetici koji je donet krajem 2014. godine (u daljem tekstu: Zakon o energetici).⁵ Zakon o energetici je uredio osnove pristupa treće strane distributivnom sistemu električne energije, i istovremeno utvrdio pravni osnov da se ovaj princip bliže uredi podzakonskim aktima ovog zakona.

POJAM PRISTUPA TREĆE STRANE

Pravo pristupa treće strane je jedan od osnovnih ekonomskih principa liberalizacije tržišta i ostvarivanja principa konkurencije na tržištu. U tom svom najopštijem obliku, pravom pristupa treće strane se smatra slobodno pristupanje svakog lica tržištu uopšte ili u konkretnom slučaju tržištu električne energije. Pravo pristupa treće strane je jedan od osnovnih principa prava energetike. Pravo energetike je element infrastrukture tržišta energije. Jedan od uslova pristupa tržištu električne energije je pristup elektroenergetskim mrežama (sistemima). Pristup treće strane energetske mreže znači pravo "korišćenja energetske mreže od strane trećih lica", u cilju "prevoza" energije sa jednog mesta na drugo. Pristup treće strane distributivnom sistemu za električnu energiju – je jedan od pojava oblika pristupa treće strane elektroenergetskim (mrežama) sistemima. Pravo pristupa treće strane, kao osnovni princip funkcionisanja slobodnog tržišta, uspostavlja se regulacijom – uređivanjem rada operatora sistema, kao jedinog ponuđača usluga prevoza energije na konkretnom geografskom području.

¹ Zakon o energetici ("Sl. glasnik RS" br. 84/2004).

² Pod energetske mreže, koje su deo energetske sistema, podrazumevaju se: elektroenergetski vodovi za prenos i distribuciju električne energije, gasovodi za transport i distribuciju prirodnog gasa, naftovodi za transport nafte, produktovodi za transport derivata nafte, toplovodi za distribuciju toplotne energije, koje služe kao prevozna sredstva za prevoz energije ili energenata – prim. aut.

³ Trade in energy, 2001, "WTO Rules Applying under the Energy Charter Treaty", Energy Charter Secretariat, Brussels, str. 19.

⁴ Zakon o elektroprivredi ("Sl. glasnik RS", br. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 69/94 i 44/95).

⁵ Zakon o energetici ("Sl. glasnik RS" br. 145/2014).

Kako se pravo pristupa treće strane energetske mrežama (mrežama) sistemima, kao princip koji omogućava funkcionisanje liberalizovanog tržišta energije ne bi izvrglo u svoju suprotnost, potrebno ga je regulisati. Ova regulacija se sprovodi u dva pravca jedan je regulacija energetske (mreža) sistema u pravcu uređenja pravila rada prirodnih monopola, a drugi je omogućavanje funkcionalno bezbednog rada bez zagušenja i tehničkih smetnji da bi se omogućio maksimalan stepen korišćenja ovih mreža od strane trećih lica.

Pravo pristupa treće strane je definisano kao pravno izvršno pravo ekonomski nezavisnih privrednih subjekata da pristupe i koriste u određenim okolnostima razne energetske mreže u vlasništvu drugih kompanija na tržištu električne energije. Pošto se ove mreže smatraju prirodnim monopolima, pravo pristupa treće strane je od suštinskog značaja kako bi se novim učesnicima na tržištu omogućilo korišćenje postojećih mrežnih sistema, koji pripadaju drugim kompanijama, radi prevoza, isporuke i trgovine njihovim proizvodom (električnom energijom). U cilju da spreči operatora da zbog svojih, komercijalnih razloga pojedinim licima izbegne da odobri korišćenje energetske mreže, uspostavljen je ovaj princip, kao glavno sredstvo za postizanje otvaranja tržišta. Odsustvo ovog prava moglo bi da onemogući proizvođača energije, snabdevača energije ili trgovca energije da svoju energiju plasira kupcima. Ovo je potvrđeno i u Direktivi Evropske unije o zajedničkim pravilima za unutrašnje tržište električne energije kojom je utvrđeno da bez efikasnog razdvajanja mreža od delatnosti proizvodnje i snabdevanja, postoji prirodna opasnost od diskriminacije ne samo u radu mreže već i u podsticaju vertikalno integrisanih privrednih subjekata da adekvatno investiraju u svoje mreže.⁶ Pristup treće strane je dragoceno sredstvo koje podržava napore za otvaranje energetskog sektora uopšte, čime se promovise konkurencija.⁷

Pravo pristupa energetske mrežama može biti ugovorno i regulisano. Ugovorno pravo pristupa treće strane znači pravo ugovaranja cene "prevoza" energije mrežama. Regulisano pravo pristupa treće strane znači obavezu "prevozioca" da izvrši traženi "prevoz" po unapred utvrđenoj i objavljenoj ceni "prevoza" energije mrežama, uz primenu prava nediskriminacije, javnosti i čuvanja poslovne tajne korisnika "prevoza". Pravo regulisanog pristupa treće strane energetske mrežama nije institut prirodnog prava,⁸ već je ustanovljeno kao princip regulacije mrežnih sistema. Iz navedenog proizilazi da se: pravo "pristupa treće strane" se ostvaruje kroz tri regulisana elementa: 1) način obavljanja delatnosti, 2) obavezu "prevoza" (osim u slučaju preopterećenja mreže – kada je dozvoljeno odbijanje prava korišćenja mreže) i 3) cenu samog "prevoza". Sva tri elementa su regulisana uz primenu principa javnosti i nediskriminacije.⁹

Prirodni monopol nastaje kad izgradnja paralelne konkurentne infrastrukture nije u javnom interesu, jer bi troškovi bili veći od koristi. U tom slučaju je zadržavanje monopola u javnom interesu, uz potrebu da se taj monopol reguliše, utvrđivanjem prava pristupa treće strane, kontrolom cena i na druge načine. Jedan od ciljeva je da se predupredi situacija da prirodni monopol u infrastrukturi dovede do formiranja vertikalne integracije, monopola u trgovini robom i uslugama ili bilateralnog monopola. Vlasnik energetske mreže ima velike troškove koji su nastali prilikom njene izgradnje. Troškovi dalje nastaju obavezom održavanja i obezbeđivanja funkcionisanja ovih mreža, kako bi se ostvarilo snabdevanje svih lica, kojimaju ugovor o pristupu. Energetske mreže su vrsta "prirodnog monopola"¹⁰ (dobra od opšteg interesa¹¹), čije pravo komercijalnog korišćenja je država dala konkretnom operatoru koji njime upravlja, pod određenim uslovima. Zbog ovako postavljenih interesa, potrebno je ustanoviti balansni mehanizam između njih i primeniti princip regulisanog pristupa treće strane, da bi se ostvarilo načelo konkurencije na tržištu. Regulisanim pristupom treće strane su utvrđena pravila o "pristupu". Operator energetske mreže je dužan da dozvoli slobodno "pravo korišćenja" energetske mreže, da bi se obezbedio pristup trećih lica ovim mrežama na principima nediskriminacije, javnosti (transparentnosti) i

⁶Tačka 9) Preambule Direktive 2009/72/EZ Evropskog Parlamenta i Saveta od 13. jula 2009. godine o zajedničkim pravilima za unutrašnje tržište električne energije i stavljanju van snage Direktive 2003/54/EZ.

⁷<https://wikis.fu-berlin.de/display/oncomment/Third+Party+Access+in+the+Gas+Sector>

⁸Leal-Arcas R. and Abu-Gosh E, 2014, "Energy Trade as a Special Sector in the WTO: Unique Features, Unprecedented Challenges and Unresolved Issues", Indian Journal of International Economic Law, Vol.6.,str. 26, 49. - Što znači da je regulacija energetske mreže nastala kao posledica državne politike, a ne komercijalnih odnosa na tržištu – prim. aut.

⁹Lepotić Kovačević Branislava, 2005, "Domaće pravo energetike", Pravo energetike - Zbornik radova, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 508.

¹⁰ Takođe, prirodni monopol je tip monopola koji postoji zbog visokih fiksnih ili početnih troškova vođenja biznisa u određenoj industriji, koji čine prepreke za ulazak u granu. Ovo se javlja kao posledica ekonomije obima, u industrijama u kojima prevladavaju veliki kapitalni troškovi u odnosu na veličinu tržišta (primeti: komunalne delatnosti - vodosnabdevanje, mrežne energetske delatnosti). Pored toga, mogu se javiti prirodni monopoli u industrijama koje zahtevaju jedinstvene sirovine, tehnologiju ili slične faktore za rad. Budući da je ekonomski razumno imati ovakve monopole, vlade im dozvoljavaju da postoje, ali da obezbede regulativu, kako bi potrošači osigurali pošten dogovor. - Perloff, J, 2012, "Microeconomics", Pearson Education, England, p. 374. - https://en.wikipedia.org/wiki/Natural_monopoly, https://www.investopedia.com/terms/n/natural_monopoly.asp

¹¹ Član 11. Zakona o javnoj svojini („Sl. glasnik RS“ br. br. 72/2011, 88/2013, 105/2014, 108/2016 i 113/2017): "Mreža, u smislu ovog zakona, jeste nepokretna stvar sa pripacima, odnosno zbir stvari, namenjenih protoku materije ili energije radi njihove distribucije korisnicima ili odvođenja od korisnika, a čiji je pojam bliže utvrđen posebnim zakonom."

obaveze čuvanja poslovne tajne korisnika. Utvrđivanje ovog mehanizma - regulacije tržišta, jedan je od ciljeva regulatorne reforme u oblasti energetike. Njegova kontrola je u nadležnosti regulatornog tela.¹²

Regulisanje pristupa treće strane energetske mrežama može da se pretvori u svoju negaciju i da dovede do tehničkih blokada i do pada energetske sistema ili drugih negativnih posledica, ako se ne primenjuje pod normativno tehnički uređenim i kontrolisanim uslovima. Potrebno je utvrditi ograničenja prava pristupa treće strane, tj. slučajeve kada se pristup može odbiti. Primena regulisanog pristupa treće strane energetske mrežama zahteva postojanje sledećih pretpostavki: kapacitet mreža dovoljan za zadovoljavanje potrebe kupaca za energijom, postojanje javno objavljene i potvrđene tarife za "prevoz" energije - koja u sebi sadrži stvarne troškove obavljanja ovog "prevoza", zatim poštovanje načela nediskriminacije, transparentnosti i čuvanja poslovne tajne korisnika "prevoza", kao i utvrđen postupak zaštite prava "prevozioca" i prava korisnika "prevoza". Ovo pravo trećeg lica je ograničeno iz razloga ograničenja kapaciteta.¹³

UGOVOR O OSNIVANJU ENERGETSKE ZAJEDNICE

Ugovor o osnivanju Energetske zajednice (u daljem tekstu: UEnZ)¹⁴ stupio je na snagu sredinom 2006. godine. Osnovni cilj Energetske zajednice je da pravila i principe unutrašnjeg tržišta energije Evropske unije proširi na zemlje Jugoistočne Evrope, Crnomorske zemlje i dalje na osnovu pravno obavezujućeg okvira.^{15,16} Na osnovu ovog ugovora stvorena je nova međunarodna organizacija - Energetska zajednica.

UEnZje svojim odredbama postavio osnove mehanizma za funkcionisanje tržišta energije kroz: 1) stvaranje jedinstvenih pravila za prenos energije mrežama, uz ostvarivanje sigurnosti snabdevanja i obezbeđenja pravedne konkurencije; 2) upućivanje na mere zaštite između Strana ovog ugovora u slučaju poremećaja na tržištu energije; 3) ostvarivanje međusobne harmonizacije propisa i funkcionisanja, kako bi se omogućilo uzajamno priznavanje licenci privrednih subjekata; 4) kao i podsticanje korišćenja obnovljivih izvora energije i primene pravila energetske efikasnosti, uz zaštitu životne sredine, društvene kohezije i regionalnog razvoja.

Implementacija relevantnih *acquis communautaire*¹⁷ Evropske unije o energetici, zaštiti životne sredine, konkurenciji i drugim oblastima uređivanja Energetske zajednice je prva od tri ugovorom o osnivanju definisane aktivnosti Energetske zajednice. Specifičnost UEnZ je što je u svom tekstu stvorio mehanizam da se odlukama Ministarskog saveta Energetske zajednice stvaraju obaveze implementacije propisa Evropske unije u pravni okvir Ugovornih strana, kako bi se, u adekvatno dogovorenom roku pratile promene pravnog okvira Evropske unije u oblasti jedinstvenog tržišta energije. Ministarski savet Energetske zajednice, shodno ovlašćenju iz samom UEnZ je svojim odlukama menjao u nekoj meri odredbe samog ugovora u pravcu izmene propisa Evropske unije sa kojima se usklađuje Energetska zajednica.

Direktive i uredbes Evropske unije o tržištu električne energije su ključni *acquis communautaire* koje treba da implementiraju u svoj pravni sistem i primene u praksi Ugovorne strane UEnZ. Prilikom stupanja na snagu UenZ, direktiva kojom se uređuju odnosi na tržištu električne energije, koju treba implementirati u pravni sistem Republike Srbije, je bila Direktiva 2003/54/EZ Evropskog Parlamenta i Saveta od 13. jula 2009. godine o

¹² Lepotić Kovačević Branislava, 2005, "Pojmovi i principi prava energetike", Pravo energetike - Zbornik radova, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 439.

¹³ Lepotić Kovačević Branislava, 2005, "Pojmovi i principi prava energetike" Pravo energetike - Zbornik radova, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 440.

¹⁴ Zakon o ratifikaciji Ugovora o osnivanju Energetske zajednice između Evropske zajednice i Republike Albanije, Republike Bugarske, Bosne i Hercegovine, Republike Hrvatske, Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Crne Gore, Rumunije, Republike Srbije i Privremene Misije Ujedinjenih nacija na Kosovu u skladu sa Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija („Službeni glasnik RS“ br. 62/2006).

¹⁵ <https://www.energy-community.org/aboutus/whoweare.htm>

¹⁶ Član 2. stav 1. Ugovora o osnivanju Energetske zajednice: "Zadatak Energetske zajednice je da uredi odnose između Strana Ugovora o osnivanju Energetske zajednice i da stvori pravni i ekonomski okvir u pogledu energije koja se prevozi energetske mrežama, kako bi se ostvarilo sledeće: 1) uspostavio stabilan pravni i tržišni okvir adekvatan da privuče investicije u proizvodnju energije i energetske mreže, tako da sve Strane Ugovora o osnivanju Energetske zajednice imaju pristup stabilnom i neprekidnom snabdevanju energijom, koje je o suštinske važnosti za privredni razvoj i društvenu stabilnost; 2) stvorio jedinstven regulatorni prostor za trgovinu energijom, pre svega električnom energijom i prirodnim gasom), koji je neophodan da bi se u tom prostoru uskladila geografska rasprostranjenost energetske mreže, koji se prevoze ovim mrežama; 3) poboljšala sigurnost snabdevanja ovog jedinstvenog regulatornog prostora, kroz obezbeđivanje stabilne investicione klime, u kojoj bi mogle da se razviju veze sa kaspiskim, severoafričkim i bliskistočnim rezervama gasa i da se eksploatišu domaće rezerve prirodnog gasa, uglja i hidroenergetskog potencijala; 4) unapredilo stanje životne sredine u vezi sa energijom koja se prevozi mrežama i sa time povezanom energetske efikasnošću, podsticalo korišćenje obnovljivih izvora energije i utvrdilo uslovi za trgovinu energijom na jedinstvenom regulatornom prostoru; 5) razvila konkurencija širokih geografskih razmera na tržištu energije i iskoristila ekonomija obima."

¹⁷ *Acquis communautaire* – propisi Evropske unije, tj propisi koje su doneli organi Evropske unije.

zajedničkim pravilima za unutrašnje tržište električne energije i stavljanju van snage 96/92/EZ¹⁸. Nakon donošenja Odluke Ministarskog saveta br. 2011-02-MC-EnC iz 2011. godine,¹⁹ stvorena je obaveza da se obaveze iz Direktive iz 2003. godine, zamene obavezama iz Direktive 2009/72/EZ Evropskog Parlamenta i Saveta od 13. jula 2009. godine o zajedničkim pravilima za unutrašnje tržište električne energije i stavljanju van snage Direktive 2003/54/EZ²⁰. Rok za implementaciju ove direktive je bio 1. januar 2015. godine.²¹

PROPISI EVROPSKE UNIJE O TRŽIŠTU ELEKTRIČNE ENERGIJE I PRISTUPU SISTEMU

Propis Evropske unije koji se uređuje tržište električne energije i pristup treće strane distributivnom sistemu je Direktiva 2009/72/EZ. Pored ove direktive postoji još propisa koji dodatno uređuju pojedine segmente koji bi se odnosili na pristup distributivnom sistemu²², ali je ovo ključni propis Evropske unije sa tom temom. Predmet Direktive 2009/72/EZ je uspostavljanje zajedničkih pravila za proizvodnju, prenos, distribuciju i snabdevanje električnom energijom, zajedno s odredbama o zaštiti potrošača, radi poboljšavanja i integrisanja konkurentnih tržišta električne energije u Evropskoj uniji. Ovom direktivom se utvrđuju pravila koja se odnose na organizaciju i funkcioniranje elektroenergetskog sektora, otvoreni pristup tržištu, kriterijume i postupke primenjive na pozive na dostavu ponuda, kao i izdavanje odobrenja i rad sistema. Takođe, ovom direktivom se utvrđuju obaveze univerzalne usluge i prava potrošača električne energije te se pojašnjavaju zahtevi tržišne konkurencije.²³

U preambuli ove direktive razmatrane su okolnosti i potrebu da se pojedini odnosi na tržištu električne energije urede na novi način. U tom pravcu je konstatovano da treba urediti da se električna energija prodaje pod jednakim uslovima i bez diskriminacije ili nepovoljnog položaja, pogotovo što u svim državama u to vreme ne postoji nediskriminatoran pristup mreži i jednako efikasno razvijen regulatorni nadzor. Takođe, radi obezbeđenja tržišne konkurencije i snabdevanja električnom energijom po najkonkurentnijoj ceni, potrebno je da države članice i nacionalna regulatorna tela omoguće prekogranični pristup novim snabdevačima električnom energijom iz različitih izvora energije, kao i novim proizvođačima električne energije. Utvrđeno je da su vertikalno integrisani privredni subjekti barijera konkurenciji na tržištu električne energije i pristupu mreži i da se ta barijera efikasno može otkloniti vlasničkim razdvajanjem ovih privrednih subjekata u pravcu ostvarivanja nezavisnosti operatora sistema (elektroenergetske mreže) od delatnosti proizvodnje i snabdevanja električnom energijom, a sve u cilju ostvarivanja sigurnosti snabdevanja električnom energijom i stvaranja podsticaja za potrebna ulaganja i garantovanja pristupa novih učesnika na tržištu u transparentnom i efikasnom regulatornom režimu, koji ne bi smeo biti previše komplikovan za nacionalna regulatorna tela.²⁴

U oblasti i preduslovima nediskriminatornog pristupa treće strane, Direktivom se razmatra i uređuje prenosni sistem kao prvi nivo energetske mreže, vezan pre svega za protok električne energije na nivou veleprodaje, posebno zbog mogućnosti zagušenja i uticaja interesa proizvodnje. U pogledu distributivnog sistema, Direktivom je ukazano da je potrebno ostvariti nediskriminatorni pristup potrošača na nivou maloprodaje. Takođe je ukazano da je pravno i funkcionalno razdvajanje distributivnog sistema i ranije bilo zahtevano direktivom koja se stavlja van snage, ali da u vreme donošenja Direktive 2009/72/EZ rezultati prethodne direktive u oblasti distribucije električne energije nisu u potpunosti bili jasno definisani i ispravno sprovedeni. Za stvaranje ravnopravnih tržišnih pravila na nivou maloprodaje, trebalo bi pratiti delatnosti operatora distributivnih sistema da bi se sprečilo da iskoriste prednost svoje vertikalne integracije u vezi sa svojim konkurentnim položajem na tržištu, posebno u odnosu na kupce iz kategorija domaćinstva i malih kupaca. Takođe, trebalo bi preduzeti dalje mere radi obezbeđenja transparentnih i nediskriminatornih tarifa za pristup mrežama, koje treba da odražavaju troškove i da se nediskriminatorno primenjuju na sve korisnike sistema. Da bi se tržište u potpunosti liberalizovalo potrebno je da se otvori ulaz na tržište, čiji elementi su slobodan pristup sistemu, smanjivanje administrativnih barijera u pogledu odobrenja za nove objekte, kao i jačanje uloge nezavisnih regulatornih koja merama koje sprovode omogućavaju ulaz na tržište i obezbeđuju da tarife budu nediskriminatorne.²⁵

¹⁸ Directive 2003/54/EC of the European Parliament and of the Council of 26 June 2003 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 96/92/EC.

¹⁹ Odluka Ministarskog saveta Energetske zajednice br. 2011-02-MC-EnC od 6. oktobra 2011. godine.

²⁰ Directive 2009/72/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 2003/54/EC.

²¹ Rok za implementaciju Direktive 2009/72/EZ je 1. januar 2015. godine, osim člana 9. stav 1. i 4. i člana 11.

²² Uredba (EZ) 714/2009 Evropskog parlamenta i Saveta od 13. jula 2009. godine o uslovima za pristup mreži za prekograničnu razmenu električne energije i ukidanju Uredbe (EZ) 1228/2003, Direktiva 2005/89/EZ Evropskog Parlamenta i Saveta od 18. januara 2006. godine o merama zaštite sigurnosti snabdevanja električnom energijom i ulaganja u infrastrukturu i dr.

²³ Član 1. Direktive 2009/72/EZ.

²⁴ Preambula tačke 4), 8), 11) i 12) Direktive 2009/72/EZ.

²⁵ Preambula tačke 31) i 32) i 35) Direktive 2009/72/EZ.

Interesi između slobodne konkurencije i podsticanja investicija u energetske mreže nisu uvek usklađeni. Nove infrastrukture mogu biti naročito podložne ovoj dilemi, s obzirom da investitori često preferiraju ograničenje ili sigurnost ugovorenih obaveza prevoza svojim mrežama. Evropski regulatorni okvir za gas i električnu energiju pokušava stvoriti ravnotežu u ovoj situaciji. Evropska komisija pokušava da uspostavi ravnotežu između privlačnih investicija i osiguranja neometane konkurencije.²⁶

Direktivom 2009/72/EZ je uređeno je osnovno pravilo pristupa prenosnom i distributivnom sistemu. Pristup treće strane je primenljiv na sve kupce (koji imaju slobodu da kupe električnu energiju o snabdevača kog odaberu) na osnovu ranije objavljenih tarifa, i primenjenih objektivno i bez diskriminacije korisnika sistema. Države članice treba da obezbede da te tarife ili metodologije koje su osnov za njihovo izračunavanje budu odobrene pre stupanja na snagu.²⁷

Pravilo da je pristup treće strane slobodan, ograničeno je pravom operatora sistema da odbije pristup iz tačno utvrđenih razloga, a pre svega ukoliko ne raspolaže potrebnih kapacitetom. Za takvo odbijanje operator mora dati propisno osnovano obrazloženje, koje se zasniva na objektivnim: 1) tehničkim i 2) ekonomskim kriterijumima. Regulatorna tela ili države članice obezbeđuju doslednu primenu tih kriterijuma, na način da korisnik sistema kome je pristup odbijen može koristiti postupak za rešavanje sporova. Pored toga regulatorna tela treba da obezbede, ukoliko je potrebno, da u slučaju da dođe do odbijanja pristupa, da operator prenosnog/distributivnog sistema pruži informacije o merama koje bi bile potrebne za jačanje sistema. Licu koje zahteva takve informacije može se naplatiti razumna naknada koja odražava trošak pružanja takve informacije.²⁸

Direktivom je apostrofirana uloga regulacije od strane regulatornih tela, koja putem regulacije energetskih sistema omogućavaju konkurentnost na tržištu i ulaz na to tržište, a sve u cilju ostvarivanja sigurnosti snabdevanja električnom energijom kupaca, za koje su neophodne tehnički sigurne mreže čije korišćenje je zasnovano na tarifama koje odražavaju troškove operatora sistema (u smislu, opet, obezbeđenja pristupa sistemu i sigurnosti mreže). U cilju realizacije ovog zadatka regulatorna tela treba da sarađuju sa drugim relevantnim organima i telima. Takođe, ova tela imaju i dužnost da obezbeđuju da tarife za pristup sistemu koje primenjuje i ubire nezavisni operator sistemauključuju naknadu za vlasnika/e mreže, čime se osigurava primerena naknada za osnovna sredstva mreže i za bilo koja nova ulaganja u nju, pod uslovom da se sprovede ekonomično i efikasno i da omogućavaju održivost mreže kada su u pitanju priključak i pristup toj mreži.²⁹

Direktivom je posebno utvrđeno da operator distributivnog sistema korisnicima sistema treba da pruža informacije koje su im potrebne za efikasan pristup sistemu, uključujući i korišćenje sistema.³⁰

ZAKON O ENERGETICI REPUBLIKE SRBIJE

Zakonom o energetici Republike Srbije utvrđeno je da je pristup sistemu pravo na korišćenje sistema radi prenosa, odnosno transporta, distribucije, preuzimanja i predaje ugovorene količine električne energije, prirodnog gasa, nafte i derivata nafte u ugovoreno vreme, pod propisanim i javno objavljenim uslovima na principu nediskriminacije.³¹ Kada govorimo o pristupu treće stranedistributivnom sistemu³² u Republici Srbiji, možemo iz navedenog zaključiti da se radi o pravu na korišćenje sistema radi distribucije električne energije u ugovoreno vreme, pod propisanim i javno objavljenim uslovima na principu nediskriminacije.

²⁶Tjardavan der Vijver, 2007, "Third Party Access Exemption Policy in the EU Gas and Electricity Sectors: Finding the Right Balance between Competition and Investments", abstract, Oxford Scholarship Online, <http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780199645039.001.0001/acprof-9780199645039-chapter-18>

²⁷ Član 32. stav 1. Direktive 2009/72/EZ.

²⁸ Član 32. stav 2. Direktive 2009/72/EZ.

²⁹ Član 36, 37. stav 3. tačka d) i 37. stav 7. tačka a) Direktive 2009/72/EZ.

³⁰ Član 25. stav 3. tačka 3) Direktive 2009/72/EZ.

³¹ Član 2. tačka 64) Zakona o energetici (Sl. glasnik RS" br. 145/14).

³² Distributivni sistem električne energije čini: 1) distributivna elektroenergetska mreža (funkcionalno povezan skup elektroenergetskih objekata koji čine distributivne transformatorske stanice 110/xkV sa dalekovodnim i spojnim poljima 110 kV, sabirnicama 110 kV i transformatorima 110/x kV sa pripadajućim transformatorskim poljima, transformatorske stanice 35/x kV и x/0,4 kV, razvodna postrojenja 35 kV, 20 kV i 10 kV i elektroenergetski vodovi napona 35 kV, 20 kV, 10 kV i ispod 1 kV; merni uređaji sa mernim ormanom ili razvodnim ormanom, odnosno razvodnim postrojenjem na mestima primopredaje u i iz distributivne elektroenergetske mreže); 2) upravljački centri i upravljački sistemi u funkciji obavljanja delatnosti distribucije električne energije i upravljanja distributivnim sistemom; 3) telekomunikaciona infrastruktura u distributivnim elektroenergetskim objektima 110 kV, 35 kV, 20 kV, 10 kV i 0,4 kV, Kao i telekomunikaciona infrastruktura u elektroenergetskim objektima operatora prenosnog sistema, proizvođača i kupaca neophodna za obavljanje poslova upravljanja distributivnim sistemom; 4) informacioni i upravljački sistem i druga infrastruktura neophodna za funkcionisanje distributivnog sistema. – član 128. Zakona o energetici („Sl. glasnik RS“ br. 145/14).

U pristupu distributivnom sistemu učestvuju: nosilac prava korišćenja sistema i operator sistema. Nosilac prava korišćenja distributivnog sistema je proizvođač električne energije, krajnji kupac čiji je objekat priključen na sistem, snabdevač na veliko električnom energijom i drugi operator sistema.³³ Operator distributivnog sistema električne energije je energetska subjekt koji obavlja delatnost distribucije električne energije i upravljanja distributivnim sistemom električne energije, odgovoran za rad, održavanje i razvoj distributivnog sistema na određenom području, povezivanje ovog sistema sa drugim sistemima i za obezbeđenje dugoročne sposobnosti sistema da ispuni potrebe za distribucijom električne energije na ekonomski opravdan način.³⁴

Instrument za ostvarivanje pristupa distributivnom sistemu električne energije je ugovor o pristupu koji zaključuju operator distributivnog sistema i korisnik sistema, u skladu sa pravilima o radu sistema. Ovaj ugovor sadrži: podatke o mestu primopredaje, snagu na mestu primopredaje, obračunski period i način obračuna u skladu sa metodologijom za određivanje cene pristupa sistemu za distribuciju električne energije (koju donosi Agencija za energetiku i na osnovu koje daje saglasnost operatoru distributivnog sistema na cene koje utvrdi) i druge elemente u zavisnosti od specifičnosti mesta primopredaje. Ovim ugovorom ne može se ugovoriti snaga veća od odobrene snage na mestu primopredaje. Kako se u konkretnom slučaju radi o ugovoru robnog prometa, na sve ostale elemente ovog ugovora, koji nisu uređeni specifično Zakonom o energetici ili konkretnim ugovorom između ugovornih strana, primenjuju se odredbe Zakona o obligacionim odnosima.³⁵

Osnovno je pravilo, da je operator distributivnog sistema dužan da omogući korisnicima sistema pristup sistemu po regulisanim cenama na principu javnosti i nediskriminacije, u skladu sa odredbama Zakona o energetici i pravilima o radu distributivnog sistema.³⁶ Ipak, izuzetno od osnovnog pravila, operator distributivnog sistema može odbiti pristup sistemu, samo ako nema tehničkih mogućnosti zbog: 1) nedostatka kapaciteta, 2) pogonskih smetnji ili preopterećenosti sistema, i 3) ugrožene sigurnosti rada sistema. Ovi tehnički razlozi su proveriva kategorija, jer su podaci o nivou opterećenja sistema javni i objavljeni. U slučaju da operator sistema odbije da zaključi ugovor o pristupu sistemu, dužan je da o tome odluči rešenjem kojemora da sadrži detaljno obrazloženje razloga za odbijanje pristupa sistemu, zasnovane na objektivnim i tehnički i ekonomski opravdanim kriterijumima. Rokovi su izuzetno kratki, a obavezna dvostepenosti u pogledu odbijanja pristupa sistemu ostvarena je mogućnošću da nezadovoljan korisnik sistema imapravo da izjavi žalbu Agenciji za energetiku Republike Srbije, protiv čijeg rešenja može dalje da se vodi upravni spor³⁷.

Pristup distributivnom sistemu treba razlikovati od veoma sličnog odnosa između operatora sistema i korisnika sistema, a to je priključenje na distributivni sistem. Priključak na sistem je skup vodova, opreme i uređaje, uključujući i mernu opremu i merno mesto, kojima se instalacija objekta energetskog subjekta, proizvođača ili krajnjeg kupca, fizički povezuje sa distributivnim sistemom.³⁸ Priključenje na sistem je prethodna radnja koja je za korisnika sistema – krajnjeg kupca preduslov ostvarivanja prava pristupa sistemu. Priključenje je radnja ostvarivanja fizičkog priključka između distributivnog sistema i objekta proizvođača električne energije, krajnjeg kupca ili druge mreže za prevoz energije. Lice sa priključkom sistemu može da pristupa sistemu kontinuirano ili povremeno. Istovremeno, pojedini korisnici sistema ne moraju biti direktno priključeni na sistem. Kada se radi o snabdevaču električnom energijom, on „preprodaje“ uslugu distribucije električne energije³⁹ licima sa kojima ima ugovor o snabdevanju ili može nastupati kao njihov agent (zastupnik, komisionar).

Pravo priključenja na sistem je uglavnom regulisano obavezama lica koje je u posedu konkretnog sistema, koje su usmerene na regulisanje njegovog prava korišćenja „prirodnog monopola“. Sličnosti između pristupa sistemu i priključenja na sistem se ogledaju u činjenici da je utvrđeno opšte pravo priključenjana sistem, kao deo regulacije prirodnog monopola, ali da je operatoru distributivnog sistema dato pravo da u postupku priključenja na sistem uredi sam priključak i izvrši priključenje, što može zahtevati troškove lica koje se priključuje na sistem. Regulisanje priključenja na mrežu znači: postojanje javno objavljenih tarifa za priključenje - koja u sebi sadrži stvarne troškove priključenja, poštovanje načela nediskriminacije, transparentnosti i čuvanja poslovne tajne lica koje zahteva priključenje, kao i utvrđenje uslova odbijanja priključenja⁴⁰. Ovo su pravila u skladu sa kojima je uređeno i priključenje na distributivni sistem u Republici Srbiji.

³³ Član 2. tačka 30) Zakona o energetici (Sl. glasnik RS“ br. 145/14).

³⁴ Član 2. tačka 48) Zakona o energetici (Sl. glasnik RS“ br. 145/14).

³⁵ Član 160. Zakona o energetici (Sl. glasnik RS“ br. 145/14).

³⁶ Član 159. Zakona o energetici (Sl. glasnik RS“ br. 145/14).

³⁷ Član 161. Zakona o energetici (Sl. glasnik RS“ br. 145/14).

³⁸ Član 2. tačka 63) Zakona o energetici (Sl. glasnik RS“ br. 145/14).

³⁹ Ugovor o potpunom snabdevanju koji se zaključuje između snabdevača i krajnjeg kupca električne energije, u kom je snabdevač obuhvatio preuzimanje balansne odgovornosti za krajnjeg kupca na mestu primopredaje sa krajnjim kupcem i ugovor o pristupu sistemu sa operatorom sistema na koji je objekat krajnjeg kupca priključen. Kada se radi o ugovoru o potpunom snabdevanju i operator sistema može da bude krajnji kupac električne energije. – član 188. i član 171. stav 5. 6. Zakona o energetici („Sl. glasnik RS“ br. 145/14).

⁴⁰ Lepotić Kovačević Branislava, 2005, "Pojmovi i principi prava energetike", Pravo energetike - Zbornik radova, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 440.

PODZAKONSKA AKTA ZAKONA O ENERGETICI REPUBLIKE SRBIJE

Zakonom o energetici Republike Srbije utvrđeno je da će za sprovođenje pojedinih odredbi ovog zakona doneti podzakonski propisi. Za bliže uređenje pristupa sistemu, od značaja su: Uredba o uslovima isporuke i snabdevanja električnom energijom⁴¹, Metodologija za određivanje cene pristupa sistemu za prenos električne energije,⁴² Pravila o radu distributivnog sistema⁴³.

Uredbom o uslovima isporuke i snabdevanja električnom energijom u pogledu pristupa sistemu utvrđeno je mesto merenja i mesto razgraničenja odgovornosti za isporučenu električnu energiju, uslovi i način merenja isporučene električne energije, uslovi i mere za snabdevanje kupaca električne energije i sl. Zanimljivo je da je ovom uredbom utvrđeno da kada se radi o snabdevanju objekata kupaca kojima se ne može (zbog prirode delatnosti-najčešće javne službe i bezbednosni poslovi) obustaviti isporuka električne energije zbog neizvršenih obaveza za isporučenu električnu energiju ili u drugim slučajevima, da se za objekte ovih lica ugovorom o prodaji i ugovorom o pristupu (izuzev u slučaju potpunog snabdevanja kada krajnji kupac plaća pristup sistemu snabdevaču) određuju sredstva obezbeđenja plaćanja za snabdevanje električnom energijom i pristup sistemu.⁴⁴ Analogno se iz ovog može zaključiti da se od snabdevača koji je zaključio ugovor o potpunom snabdevanju ovih, ali i drugih kupaca električne energije međusobnim ugovorom određuju sredstva obezbeđenja plaćanja za neizvršene usluge i samog snabdevača koji je zaključio ugovor o potpunom snabdevanju sa krajnjim korisnicima. Ova uredba je doneta u skladu sa odredbama Zakona o energetici iz 2011. godine⁴⁵, i verovatno će se u narednom periodu usklađivati sa odredbama važećeg Zakona o energetici.

Metodologijom za određivanje cene pristupa sistemu za prenos električne energije određuju se uslovi i način utvrđivanja maksimalne visine prihoda operatora distributivnog sistema, elementi za obračun i način obračuna usluge distribucije električne energije, tarife za obračun cene pristupa sistemu za distribuciju električne energije i način njihovog izračunavanja i slično. Metodologija se bazira na mehanizmu kontrole cene pristupa sistemu i primenom regulacije „troškovi plus“ kojom se operatoru određuje maksimalna visina prihoda za regulatorni periodi cena pristupa sistemu, kako bi se obezbedilo: pokrivanje opravdanih troškova poslovanja, kao i odgovarajući prinos na angažovana sredstva i investicije u obavljanju delatnosti, tj. održivi razvoj sistema, podsticanje ekonomske i energetske efikasnosti, nediskriminacija odnosno jednak položaj za snabdevače i druge korisnike sistema, sprečavanje međusobnog subvencionisanja pojedinih delatnosti operatorasistema i pojedinih korisnika sistema.⁴⁶

Pravilima o radu distributivnog sistema detaljno se uređuje način rada i upravljanja ovim sistemom. Između ostalo, Poglavljem VI Pravila o radu distributivnog sistema, uređen način ostvarivanja pristupa distributivnom sistemu i pojedini elementi ugovora o pristupu distributivnom sistemu. Ovim pravilima je utvrđeno da se pristup sistemu ostvaruje na osnovu i za vreme važenja ugovora o pristupu. Takođe, utvrđeni su elementi zahteva za zaključenje ugovora o pristupu i elementi eventualnog zahteva za zaključenje aneksa ugovora o pristupu u slučaju da se radi o promeni već zaključenog ugovora o pristupu sistemu. Ovim pravilima operator distributivnog sistema je utvrdio i slučajeve otkaza ugovora o pristupu distributivnom sistemu: 1) kada korisnik ne obezbedi sredstvo finansijskog obezbeđenja plaćanja i 2) kada korisnik sistema ne ispunjava ugovorne obaveze koje su preuzete ugovorom o pristupu. Pravila uređuju i sredstva finansijskog obezbeđenja plaćanja iz ugovora o pristupu distributivnom sistemu.⁴⁷

PRIMENA PRAVA NA PRISTUP DISTRIBUTIVNOM SISTEMU U SRBIJI

Kao što je napred obrazloženo, pravo pristupa treće strane distributivnom sistemu u Srbiji je usklađeno sa propisima Evropske unije. Ipak, može se primetiti izvesna specifičnost za slučaj ostvarivanja prava i izvršavanja

⁴¹ Uredba o uslovima isporuke i snabdevanja električnom energijom („Sl. glasnik RS“ br. 63/13).

⁴² Odluka o utvrđivanju metodologije za određivanje cene pristupa sistemu za distribuciju električne energije („Sl. glasnik RS“ br. 105/12, 84/13, 87/13, 143/14, 65/15, 109/15 i 98/16).

⁴³ Pravila o radu distributivnog sistema od 21.07.2017. godine, na koja je Agencija za energetiku dala saglasnost - Saglasnost na odlukj o izmeni pravila o radu distributivnog sistema električne energije („Службени гласник РС“, бр. 71/17), <https://www.aers.rs/Index.asp?l=1&a=94.1>

⁴⁴ Član 39. Uredbe o uslovima isporuke i snabdevanja električnom energijom („Sl. glasnik RS“ br. 63/13).

⁴⁵ Zakon o energetici („Sl. glasnik RS“ br. 57/11, 80/11, 93/12 i 124/12).

⁴⁶ Poglavlje I i II Metodologije za određivanje cene pristupa sistemu za distribuciju električne energije („Sl. glasnik RS“ br. 105/12, 84/13, 87/13, 143/14, 65/15, 109/15 i 98/16).

⁴⁷ Glava 6. Pristup distributivnom sistemu, Pravila o radu distributivnog sistema od 21.07.2017. godine http://www.epsdistribucija.rs/pdf/Pravila_o_Radu_20072017.pdf

obaveza koje nastaju iz pristupa sistemu, konkretno u slučaju odbijanja pristupa sistemu od strane operatora, zbog neispunjenja propisanih uslova. Naime, u praksi su najčešći korisnici distributivnog sistema za električnu energiju – snabdevači, a ne krajnji kupci električne energije. Prilikom zaključenja ugovora o potpunom snabdevanju električnom energijom, koji je daleko najzastupljeniji tip ugovora o snabdevanju, snabdevač preuzima obavezu zaključenja ugovora o pristupu sistemu sa operatorom sistema na koji je priključen objekat krajnjeg kupca, koga snabdeva električnom energijom⁴⁸. Snabdevač u svoje ime zaključuje ugovor o pristupu distributivnom sistemu za električnu energiju koju će prodati krajnjem kupcu. To praktično znači da operator distributivnog sistema Republike Srbije („EPS Distribucija“ d.o.o.) ima dvadesetak korisnika, uglavnom snabdevača krajnjih kupaca, ali i nekoliko kupaca koji su svoje snabdevanje ugovorili po modalitetu unapred određenih količina. Dakle, snabdevači ugovarajući pristup distributivnom sistemu, postaju strana u postupkupristupa sistemu za distribuciju električne energije koju prodaju krajnjim kupcima. Ako se na ovo doda da snabdevač ugovara pristup za merna mesta kupaca koji su već priključeni na sistem, ostaje nejasno kako bi se primenila odredba Zakona o energetici koja kaže da „operator prenosnog, odnosno distributivnog sistema električne energije može odbiti pristup sistemu samo ako nema tehničkih mogućnosti“⁴⁹. Kao što je već rečeno, prilikom ugovaranja pristupa se ne može ugovoriti veća snaga na mestu priključenja, tako da kriterijum nedostatka kapaciteta nije primenljiv, odnosno, snabdevač može isključivo da ugovara pristup za već odobreni kapacitet.

Princip primenjen u Zakonu o energetici je direktno proizašao iz člana 32. Direktive 2009/72/EZ, čime pitanje uslova odbijanja pristupa sistemu, kada je u pitanju distributivni sistem za električnu energiju, postaje pitanje i za kreatore propisa Evropske unije. U cilju pravne sigurnosti, ali i tehničke sigurnosti sistema (uključujući uređenje balansne odgovornosti i alokaciju kapaciteta), bilo bi potrebno precizirati navedeno pravilo za distributivne sisteme tako da svi učesnici u lancu ostvarivanja prava pristupa distributivnom sistemu (od operatora distributivnog sistema, preko snabdevača električnom energijom, proizvođača električne energije do krajnjeg kupca) mogu da sagledaju svoja ugovorena prava i obaveze, uz primenu principa javnosti i nediskriminacije.

ZAKLJUČAK

Pristup treće strane distributivnom sistemu, kao pravilo, utvrđuje pravo svakog trećeg lica da koristi distributivni sistem za distribuciju električne energije, na principu javnosti, jednakosti i unapred utvrđenih uslova (što uključuje i cene distribucije električne energije). Sam pojam prava pristupa treće strane sistemu za distribuciju električne energije opisan je kao opšte pravo trećeg lica, uz obavezu operatora distributivnog sistema da održava, razvija i upravlja tim sistemom uz poštovanje principa održivosti samog sistema sa tehničkog aspekta, ali i sa unapred propisanim tarifama, koje će mu omogućiti tehničko funkcionisanje sistema na navedeni način.

Na istim principima uređeno je i jedno drugo pravo, a to je pravo operatora distributivnog sistema da baš u cilju ostvarivanja održivog distributivnog sistema koji treba da se razvija u skladu sa obavezom obavljanja delatnosti od opšteg interesa da bi se zadovoljile potrebe korisnika, a to je pravo da se odbije pristup ovom sistemu, iz razloga tehničke nemogućnosti, u smislu regulacije ove delatnosti, ali i zadovoljenja komercijalne potrebe operatora distributivnog sistema – ostvarivanja naplate usluge koju vrši radi ostvarivanja održivosti sistema i univerzalne usluge, što je predviđeno i propisima Evropske unije.

Iz navedenog se može zaključiti da se pravo pristupa treće strane distributivnom sistemu ostvaruje kroz tri regulisana elementa: 1) način obavljanja delatnosti, 2) obavezu “prevoza” (osim u slučaju preopterećenja mreže – kada je dozvoljeno odbijanje prava korišćenja mreže, uz potrebu jasnijeg uređenja slučajeva kada je moguće odbiti pristup distributivnom sistemu) i 3) cenu samog “prevoza”. Sva tri elementa su regulisana uz primenu principa javnosti i nediskriminacije.

LITERATURA

1. Trade in energy, 2001, "WTO Rules Applying under the Energy Charter Treaty", Energy Charter Secretariat, Brussels, p. 19.
2. <https://wikis.fu-berlin.de/display/oncomment/Third+Party+Access+in+the+Gas+Sector>

⁴⁸Član 188. Zakona o energetici (Sl. glasnik RS“ br. 145/14).

⁴⁹Član 161. Zakona o energetici (Sl. glasnik RS“ br. 145/14)

3. Leal-Arcas R. and Abu-Gosh E, 2014, „Energy Trade as a Special Sector in the WTO: Unique Features, Unprecedented Challenges and Unresolved Issues“, Indian Journal of International Economic Law, Vol.6. p.26
4. Lepotić Kovačević B,2005, "Domaće pravo energetike“, Pravo energetike - Zbornik radova, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 508.
5. Perloff, J, 2012. "Microeconomics“, Pearson Education, England, p. 374
6. Lepotić Kovačević Branislava,2005, "Pojmovi i principi prava energetike", Pravo energetike - Zbornik radova, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 439.
7. <https://www.energy-community.org/aboutus/howeare.htm>
8. Tjarda van der Vijver, 2007, "Third Party Access Exemption Policy in the EU Gas and Electricity Sectors: Finding the Right Balance between Competition and Investments“, abstract,Oxford Scholarship Online,<http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780199645039.001.0001/acprof-9780199645039-chapter-18>